

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
AUDİTORLAR PALATASI**

**Etik pozuntular üzrə statistik illik
(yarımillik) hesabatların hazırlanması
qaydası**

İcraçılar:

Haqsız rəqabətə qarşı mübarizə və

beynəlxalq əlaqələr idarəsinin rəisi

Peşə etikasının tətbiqi şöbəsinin

müdiri

Rövşən Cəfərli

Elfirida Hacızadə

Mündəricat

Terminlər	3
GİRİŞ	4
1. Audit sahəsində etik pozuntular: növləri, səbəbləri və qarşısının alınması yolları.....	5
2. Audit fəaliyyətində etik pozuntular üzrə statistik materiallar	8
3. Etik pozuntular üzrə statistik hesabatlar	10
4. Auditor fəaliyyətində etik hesabatların hazırlanması qaydası	11
5. Real auditor şirkəti üçün etik pozuntular üzrə statistik hesabatların hazırlanması praktikasını	14
6. İstifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı (Beynəlxalq və milli uyğunluq).....	16

Terminlər

Bu Qaydada istifadə olunan əsas anlayışlar bunlardır:

1. **Palata** — Azərbaycan Respublikasının Auditorlar Palatası;
2. **Şura** — Azərbaycan Respublikası Auditorlar Palatasının Şurası;
3. **Auditor** — Palatanın Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq peşəkar auditor fəaliyyətini həyata keçirməyə səlahiyyəti olan üzvü - auditor təşkilatı və ya sərbəst auditor;
4. **Şöbə** — Haqsız rəqabətə qarşı mübarizə və beynəlxalq əlaqələr idarəsinin Peşə Etikasının tətbiqi şöbəsi;
5. **Komissiya** — Auditorlar Palatasının Şurasının nəzdində fəaliyyət göstərən Etika, mübahisələr, ictimai nəzarətlə əməkdaşlıq və intizam komissiyası;
6. **Etika Məcəlləsi** — İESBA tərəfindən nəşr edilmiş Peşəkar Mühasiblərin Beynəlxalq Etika Məcəlləsi (Beynəlxalq Müstəqillik Standartları ilə birlikdə);
7. **Etik pozuntu** — auditorun fəaliyyətində Etika Məcəlləsində nəzərdə tutulan prinsiplərin (müstəqillik, dürüstlük, obyektivlik, məxfilik, peşəkar davranış və s.) pozulması;
8. **Etik məsuliyyət** — etik davranış qaydalarına, peşə əxlaqı prinsiplərinə və ictimai dəyərlərə əməl etməyə görə daşyılan mənəvi və peşəkar cavabdehlik.
9. **Monitoring** — etik davranış qaydalarına əməl olunması vəziyyətinin sistemli şəkildə öyrənilməsi, təhlil və qiymətləndirilməsi prosesi;
10. **Müstəqillik prinsipi** — auditorun hər hansı maraq toqquşmasından uzaq, qərəzsiz və obyektiv fəaliyyət göstərməsi tələbi;
11. **Məxfilik prinsipi** — auditorun peşə fəaliyyəti zamanı əldə etdiyi məlumatların üçüncü şəxslərə açıqlanmaması öhdəliyi.

GİRİŞ

Müasir iqtisadi münasibətlər sistemində audit fəaliyyəti təkcə maliyyə hesabatlarının düzgünlüyünün yoxlanılması ilə məhdudlaşmır və yüksək ictimai məsuliyyət daşıyan sahə kimi çıxış edir və bu məsuliyyətin əsas dayaqlarından biri peşə etikasıdır.

Dünya təcrübəsi göstərir ki, audit sahəsində baş verən böhranların, nüfuz itkilərinin və maliyyə qalmaqalarının əksəriyyəti hüquqi boşluqlardan deyil, etik prinsiplərin pozulmasından qaynaqlanır. Xüsusilə müstəqilliyin itirilməsi, maraqlar toqquşmasının vaxtında açıqlanmaması, maliyyə təzyiqləri qarşısında peşəkar mövqenin zəifləməsi audit peşəsinə olan ictimai etimadı ciddi şəkildə sarsıdır. Bu baxımdan etik davranış və etik pozuntulara yol verilməməsi audit fəaliyyətinin mühüm tərkib hissəsi olmaqla, onun keyfiyyət göstəricisi kimi çıxış edir.

Auditorlar Palatası Şurasının 2025-ci il 23 dekabr tarixli 384/7 nömrəli qərarı ilə 2026-cı il ölkə üzrə "Auditdə peşə etikası ili" elan edilmişdir. Sözügedən qərar audit peşəsində etik davranışın gücləndirilməsi, beynəlxalq etik standartların tətbiqinin genişləndirilməsi, etik pozuntuların aradan qaldırılması, auditorların peşəkar müstəqilliyinin və ictimai etimadın möhkəmləndirilməsi istiqamətində sistemli və məqsədyönlü tədbirlərin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur.

Auditdə peşə etikası yalnız normativ tələblərə əməl etmək deyil, eyni zamanda auditorun peşəkar mühakiməsində dürüstlük, obyektivlik və məsuliyyət nümayiş etdirməsidir. Mühəsibatlıq və audit sahəsində sadəcə qanunvericiliyin tələblərinə riayət olunması yetərli hesab edilmir; etik davranış hüquqi çərçivədən daha geniş məzmun kəsb edir. Etik məsuliyyət auditorun verdiyi qərarların ictimai nəticələrini dərk etməsini və mümkün risklərin qarşısını qabaqlayıcı yanaşma ilə almasını tələb edir.

Bu kontekstdə beynəlxalq səviyyədə qəbul olunmuş Etika Məcəlləsi audit peşəsinin etik çərçivəsini müəyyən edən əsas sənəd kimi çıxış edir. Sözügedən Məcəllə auditorun fəaliyyətində müstəqillik, dürüstlük, obyektivlik, peşəkar səriştə və yetərli diqqət, məxfilik və peşəkar davranış kimi təməl prinsipləri təsbit edir. Bu prinsiplər auditorun bütün peşə fəaliyyətini istiqamətləndirən baza dəyərlərdir və istənilən halda qərarvermənin etik meyarlarını müəyyən edir.

İqtisadi münasibətlərin mürəkkəbləşməsi, maliyyə bazarlarında rəqabətin artması və korporativ maraqların genişlənməsi auditorların üzləşdiyi etik risklərin sayını və miqyasını artırır. Praktikada auditorlar sifarişçi təzyiqləri, maraqlar toqquşması, maliyyə stimulları, reqlament boşluqları və qeyri-müəyyən hallarla qarşılaşırlar.

Beynəlxalq və milli təcrübə göstərir ki, etik pozuntuların əksəriyyəti reaktiv yanaşma nəticəsində, yeni pozuntu baş verdikdən sonra aşkarlanır. Halbuki müasir audit idarəetməsi etik risklərin yaranmadan əvvəl müəyyən edilməsini, qiymətləndirilməsini və qarşısının alınmasını hədəfləyən preventiv metodologiyaya əsaslanmalıdır. Məhz bu ehtiyac audit sahəsində monitorinqlərin aparılmasını və müvafiq hesabatların peşə etikası üzrə hazırlanmasını zəruri edir.

Eyni zamanda auditorların etik davranışına sistemli nəzarətin həyata keçirilməsi, etik risklərin qiymətləndirilməsi və etik mədəniyyətin formalaşdırılması da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Maarifləndirmə, metodiki dəstək, risk əsaslı monitorinq və hesabatlılıq mexanizmlərinin tətbiqi etik

davranışın təşviqi və etik risklərin idarə edilməsi və öncədən etik pozuntuların qarşısının alınması kimi amillər də audit keyfiyyətinin yüksəldilməsinə birbaşa təsir göstərir.

Audit fəaliyyətində etik pozuntular üzrə hesabatın hazırlanmasının vacibliyini nəzərə alaraq bu sahədə statistik hesabatların tərtibini təmin etməyə ünvanlanmış bu qaydalar auditorların fəaliyyətində etik davranışın ölçülə bilən, monitorinq edilə bilən və təkmilləşdirilə bilən bir sistemə çevrilməsini hədəfləyir. Bu yanaşma etik pozuntuların sayının azaldılmasına, daxili nəzarət mühitinin gücləndirilməsinə və auditə olan ictimai etimadın artırılmasına şərait yaradılmasına yönəlmişdir.

Bu Qayda auditor fəaliyyətində etik davranışın monitorinqi, etik pozuntuların sənədləşdirilməsi və etik pozuntular üzrə hesabatların hazırlanması qaydasını müəyyən edir.

1. Audit sahəsində etik pozuntular: növləri, səbəbləri və qarşısının alınması yolları

Audit peşəsi ciddi Etika Məcəlləsinə riayət etməklə qorunan ictimai etimada əsaslanır. Bu məcəllə müstəqillik və obyektivliyi təmin etmək üçün hazırlanmış dəyərlər və prinsiplər haqqında hərtərəfli bəyanat təqdim edir.

Palatanın keyfiyyətə nəzarət yoxlamaları və sosioloji sorğuların nəticələri göstərir ki, Palata üzvləri tərəfindən audit standartlarının pozulması və müstəqillik tələblərinə əməl edilməməsi halları hələ də qalmaqdadır.

Aparılmış qiymətləndirmə nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, audit subyektində etik davranışa dair ümumi qaydalar mövcud olsa da, onların tətbiqi və icrasına nəzarət mexanizmləri kifayət qədər sistemləşdirilməmişdir. Xüsusilə maraqlar toqquşmasının vaxtında bəyan edilməməsi, məlumatların məxfiliyinə nəzarətin zəifliyi və etik risklər üzrə preventiv tədbirlərin məhdudluğu potensial etik pozuntu riskləri kimi qiymətləndirilmişdir.

Bundan əlavə, etik pozuntular üzrə müraciət və bildiriş mexanizmlərinin (etik xətt, anonim müraciət imkanları və s.) effektivliyi məhdud olmuş, etik pozuntu halları üzrə aparılan araşdırmaların nəticələrinin sənədləşdirilməsi və təhlili üzrə boşluqlar aşkar edilmişdir. Bu hal etik pozuntuların vaxtında aşkar edilməsinə və aradan qaldırılmasına mənfi təsir göstərə bilər.

Mühasibatlıq sahəsində etik pozuntular əsasən maliyyə hesabatlarının dürüstlüyünə, şəffaflığa və peşəkar davranışa xələl gətirən və həm hüquqi məsuliyyət yaradan, həm də şirkətin imicinə ciddi zərər verə bilən hallardır.

Auditorların işlərinin keyfiyyətinə birbaşa təsir edən mühasibatlıqda etik pozuntular, qeyri-etik mühasibat uçotu təcrübələri yalnız cərimələrə səbəb olmur; onlar auditin düzgünlüyünə, ictimai etimada və korporativ qiymətləndirməyə nəzərə çarpacaq mənfi təsir göstərir.

Mühasibatlıqda etik pozuntuların növləri.

Növ	Təsvir	Nümunə
Maliyyə hesabatlarının manipulyasiyası	Hesabatlarda gəlir, xərclər və aktiv-passivlərin yanlış göstərilməsi	Gəlirin artırılması və ya borcun gizlədilməsi

Maraqlar toqquşması	Şəxsi və ya ailə maraqları nəticəsində qərar verilməsi	Şirkətin təchizatçısına aid şəxsi maraqların gizlədilməsi
Müstəqillik və obyektivlik pozuntuları	Auditor və mühasibat işçisi obyektiv qərar vermir	Audit zamanı qərəzli qiymətləndirmə
Məxfilik pozuntuları	Maliyyə məlumatlarının icazəsiz paylaşılması	Müştəri məlumatlarının üçüncü tərəfə ötürülməsi
Qanun və standartların pozulması	Vergi, mühasibat və daxili qaydaların pozulması	Vergi bəyannamələrinin yanlış doldurulması
Təlim və davranış boşluğu	İşçilərin etik təlimlərdə iştirak etməməsi, qaydaları başa düşməməsi	Yeni işçilərin Etika Məcəlləsi ilə tanış olmaması

Birinci cədvəldə mühasibatlıq sahəsində rast gəlinən etik pozuntular ümumi şəkildə təsnif edilmişdir. Bu pozuntular audit fəaliyyətində də oxşar məzmun və risklərlə özünü göstərir. Növbəti cədvəldə həmin etik risklər Etika Məcəlləsinin tələbləri və "Auditor xidməti haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 13-cü maddəsi nəzərə alınmaqla audit prosesi çərçivəsində daha konkret uyğunsuzluqlar kimi təqdim olunur. Beləliklə, ikinci cədvəl birinci cədvəldə göstərilən pozuntu növlərinin audit mühitində praktik təzahürlərini əks etdirir.

Auditdə etik pozuntular (Etika Məcəlləsinə istinadla)		
Növ	Uyğunsuzluq	Risk
Maraqlar toqquşmasının bəyan edilməməsi	Audit prosesində iştirak edən bəzi əməkdaşlar tərəfindən potensial maraqlar toqquşmasına dair yazılı bəyanatların vaxtında və tam şəkildə təqdim olunmadığı müəyyən edilmişdir.	Bu hal auditin müstəqilliyinə və obyektivliyinə xələl gətirə, audit nəticələrinin etibarlılığına dair şübhələr yarada bilər. eyni zamanda qərarvermə prosesində qərəzlilik riski artır.

Məxfi məlumatların qorunması mexanizmlərinin zəifliyi	Audit zamanı əldə edilmiş məxfi məlumatların saxlanması və paylaşılması üzrə vahid prosedurların tam tətbiq olunmadığı müşahidə edilmişdir.	Məxfi məlumatların sızması və ya icazəsiz istifadəsi hüquqi məsuliyyət, nüfuz itkisi və maraqlı tərəflərin etimadının azalması ilə nəticələne bilər.
Etik pozuntular üzrə bildiriş mexanizmlərinin effektiv olmaması	Etik pozuntularla bağlı müraciətlərin qəbul edilməsi və araşdırılması üzrə mexanizmlərin formal xarakter daşdığı və praktik istifadəsinin məhdud olduğu müəyyən edilmişdir.	Etik pozuntuların gizli qalması, vaxtında aşkar edilməməsi və sistemli risklərə çevrilməsi ehtimalı yüksəlir.
Etik təlimlərin sistemli xarakter daşımaması	Auditdə iştirak edən əməkdaşlar üçün etik davranışa dair mütəmadi və strukturlaşdırılmış təlim proqramlarının tətbiq olunmadığı müəyyən edilmişdir.	Etik tələblərin düzgün başa düşülməməsi nəticəsində bilməyərəkdən etik pozuntuların baş verməsi ehtimalı artır.

Etik pozuntuların səbəbləri

1. Daxili nəzarətin zəifliyi – prosedurlar və audit yoxlamalarının tam olmaması
2. Maliyyə təzyiqi – şirkətin göstəricilərini yaxşı göstərmək üçün manipulyasiya
3. Etik təlimlərin yetərsizliyi – işçilərin məcəllə və qaydaları başa düşməməsi
4. Maraqlar toqquşmasının bəyan edilməməsi – şəxsi maraqların gizlədilməsi

Etik pozuntuların qarşısının alınması yolları.

- ✓ Daxili prosedurların gücləndirilməsi – sorğu vərəqəsi və nəzarət mexanizmləri
- ✓ Mütəmadi etik və peşəkar təlimlər
- ✓ Etik xətt və anonim müraciət mexanizmi
- ✓ Maraqlar toqquşması bəyanatları
- ✓ Yarımillik və illik etik hesabatlar

Auditin nəticələrinə əsasən, etik pozuntuların qarşısının alınması məqsədilə Etika Məcəlləsinin icra mexanizmlərinin gücləndirilməsi, etik risklərin mütəmadi qiymətləndirilməsi və etik pozuntular üzrə hesabatlılıq sisteminin təkmilləşdirilməsi tövsiyə olunur. Qeyd olunan tədbirlərin həyata keçirilməsi audit mühitində şəffaflığın artırılmasına və peşə etikasına riayətin gücləndirilməsinə xidmət edəcəkdir.

Etika Məcəlləsinin müstəqillik və obyektivlik prinsiplərinə uyğun olaraq, maraqlar toqquşması üzrə mütəmadi yazılı bəyanatların təqdim edilməsi təmin edilməli, bu proses üzrə nəzarət mexanizmi gücləndirilməlidir.

Etika Məcəlləsinin məxfilik prinsipinə əsasən, məxfi məlumatların qorunması üzrə daxili qaydalar yenilənməli, əməkdaşlar üçün müvafiq təlimlər təşkil olunmalıdır.

Etika Məcəlləsinin peşəkar davranış və dürüstlük prinsiplərinə uyğun olaraq, etik pozuntular üzrə anonim müraciət imkanları yaradılmalı və müraciətlərin obyektiv araşdırılması təmin edilməlidir.

Etika Məcəlləsinin uyğun olaraq, etik davranış və peşə məsuliyyəti üzrə dövri təlimlərin təşkili və iştirakın sənədləşdirilməsi tövsiyə olunur.

-Təşkilatlar əvvəlcədən müəyyənləşdirmək məqsədilə "etik iqlimi" ölçmək üçün sorğulardan istifadə etməlidirlər.

- Audit tərəfdaşlarını rotasiya etmək: Audit müddəti və etik məsələlər arasındakı əlaqəni nəzərə alaraq, obyektivliyi qorumaq üçün müntəzəm rotasiya statistik cəhətdən tövsiyə olunur.

- Daxili nəzarəti gücləndirmək: Müstəqilliyə diqqət yetirmək, çünki tənzimləyici sanksiyalarda ən çox istinad edilən sahələrdən biridir.

2. Audit fəaliyyətində etik pozuntular üzrə statistik materiallar

1. Pozuntuların aşkar edilmə mənbələri üzrə statistika

Mənbə	Say
Daxili audit	
Seçmə yoxlama	
Rəhbərliyin tapşırığı	
Etik müraciətlər	

2. Görülmüş tədbirlər üzrə statistik material

Tədbir növü	Tətbiq sayı
Yazılı xəbərdarlıq	--
Əlavə etik təlim	--
Prosedur dəyişiklikləri	--
İntizam tədbirləri	--

3. Müqayisəli statistik təhlil (əvvəlki dövrlə)

Göstərici	Əvvəlki dövr	Cari dövr	Dəyişmə
Etik hallar	--	--	-- %
Təsdiqlənmiş pozuntular	--	--	-- %
Təlimlə əhatə olunan əməkdaşlar	--	--	-- %

4. Əhatə dairəsi: mühasibatlıq və maliyyə uçotu funksiyaları

Göstərici	Say
Etik pozuntu ilə bağlı qeydə alınmış hallar	
Araşdırılmış hallar	
Təsdiqlənmiş etik pozuntular	
Etik risk daşıyan hallar	
Təsdiqlənmiş hallar	

5. Risk səviyyələri üzrə bölgü

Risk səviyyəsi	Halların sayı
Yüksək risk	
Orta risk	
Aşağı risk	

6. Palata yoxlaması üçün uyğunluq cədvəli

- ✓ statistik əsaslandırma mövcuddur;
- ✓ risk bölgüsü aparılıb;
- ✓ tədbirlər sənədləşdirilib;
- ✓ müqayisəli analiz var;
- ✓ rəhbərliyə təqdim edilib.

7. Məlumatların toplanması və yoxlanılması

Bu mərhələdə etik hesabatlılıq prinsipləri qorunmalıdır:

- ✓ Məlumatların anonimliyi təmin edilir;
- ✓ Eyni fakt üzrə təkrar qeydlər aradan qaldırılır;
- ✓ Subyektiv şikayətlər faktlardan ayrılır;
- ✓ Statistik məlumatlar sənədlərlə təsdiqlənir.

3. Etik pozuntular üzrə statistik hesabatlar

Statistik illik hesabatın məqsədinin müəyyən edilməsi

Auditdə peşə etikası üzrə illik statistik hesabat adətən aşağıdakı məqsədlərə xidmət edir:

- ✓ Etik pozuntuların miqyasını və dinamikasını ölçmək;
- ✓ Riskli sahələri və davranış modellərini müəyyən etmək;
- ✓ Preventiv tədbirlərin səmərəliliyini qiymətləndirmək;
- ✓ Tənzimləyici qurumlara və maraqlı tərəflərə hesabatlılığı təmin etmək.

Palata üzrə Hesabatın əhatə dairəsi aşağıdakıları ehtiva etməlidir:

Hesabat dövrü (məsələn: 01.01.2026 – 31.12.2026)

Əhatə olunan subyektlər

- ✓ Auditor təşkilatları;
- ✓ Sərbəst auditorlar.

Məlumat mənbələri:

- ✓ Etik qaynar xətlər
- ✓ Şikayətlər və müraciətlər
- ✓ Daxili və xarici audit yoxlamaları
- ✓ İntizam komissiyasının qərarları

Etik pozuntular üzrə statistik hesabatın strukturu aşağıdakı bəndləri əhatə edə bilər:

1. Giriş
2. Metodologiya
3. Statistik göstəricilər
4. Təhlil və müqayisə
5. Etik risklər
6. Nəticə və tövsiyələr
7. Əlavələr (cədvəllər, diaqramlar).

Statistik hesabatların mütəmadi hazırlanması və rəhbərliyə təqdim edilməsi etik risklərin vaxtında aşkarlanmasına, daxili nəzarət mühitinin gücləndirilməsinə və təşkilatda etik mədəniyyətin inkişafına müsbət təsir göstərəcəkdir.

Təcrübə göstərir ki, statistik hesabatlılıq mexanizmlərinin zəifliyi etik pozuntuların dinamikasının izlənməsini, yüksək riskli sahələrin müəyyən edilməsini və idarəetmə qərarlarının əsaslandırılmasını çətinləşdirir. Bu hal həmçinin Etika Məcəlləsində nəzərdə tutulan dürüstlük, peşəkar davranış və hesabatlılıq prinsiplərinə əməl olunması baxımından risk yaradır.

Etik pozuntular üzrə hesabatların aşağıdakı göstəricilər əsasında formalaşdırılması tövsiyə olunur:

- etik pozuntu müraciətlərinin ümumi sayı;
- pozuntuların növləri üzrə bölgü;
- maraqlar toqquşması üzrə qeydə alınmış hallar;
- müstəqillik tələblərinin pozulması halları;
- məxfi məlumatların qorunması ilə bağlı pozuntular;
- təsdiqlənmiş və təsdiqlənməmiş hallar;
- tətbiq olunmuş intizam tədbirləri;
- etik pozuntular üzrə tətbiq olunmuş intizam tədbirləri;
- etik pozuntuların struktur bölmələr üzrə paylanması;
- etik davranış və müstəqillik üzrə keçirilmiş təlimlərdə iştirak səviyyəsi.
- əvvəlki hesabat dövrləri ilə müqayisəli göstəricilər.

Palatanın təcrübəsi göstərir ki, etik pozuntularla bağlı məlumatlar əsasən fərdi hallar üzrə qeydə alınsa da, onların sistemli statistik təhlili və dövri hesabatlılıq mexanizmi tam formalaşmamışdır və bu özünün sistemli tətbiqini tapmamışdır. Bu vəziyyət isə öz növbəsində etik risklərin tendensiyalar üzrə izlənilməsinə və preventiv idarəetmə qərarlarının qəbulunu məhdudlaşdırır.

Xarici audit təcrübəsi göstərir ki, etik pozuntular üzrə statistik hesabatların yarımillik və illik əsasda hazırlanması və rəhbərliyə təqdim edilməsi auditor şirkətində daxili keyfiyyətə nəzarət sisteminin gücləndirilməsinə, etik risklərin vaxtında aşkarlanmasına və audit fəaliyyətinə ictimai etimadın artırılmasına müsbət təsir göstərir.

4. Auditor fəaliyyətində etik hesabatların hazırlanması qaydası

1. Etik hesabatların növləri

- 1.1. Cari etik hesabat (yarımillik)
- 1.2. İllik etik hesabat
- 1.3. Xüsusi etik hesabat (audit, şikayət və ya araşdırma əsasında)

2. Etik hesabatların mənbələri

Etik hesabatlar aşağıdakı mənbələr əsasında hazırlanır:

- ✓ daxili audit materialları;
- ✓ etik pozuntu bildirişləri;
- ✓ rəhbərliyin göstərişləri;
- ✓ daxili nəzarət nəticələri;
- ✓ üzvlərdən və əməkdaşlardan daxil olan müraciətlər.

3. Etik hesabatların strukturu

3.1. Ümumi məlumatlar

- ✓ hesabat dövrü;
- ✓ hesabatı hazırlayan struktur bölmə;
- ✓ auditor haqqında məlumat;
- ✓ əvvəlki monitorinqin nəticəsi;
- ✓ haqsız rəqabət halları.

3.2. Normativ baza

- ✓ tətbiq olunan Etika Məcəlləsi;
- ✓ beynəlxalq audit və hesabat standartları.

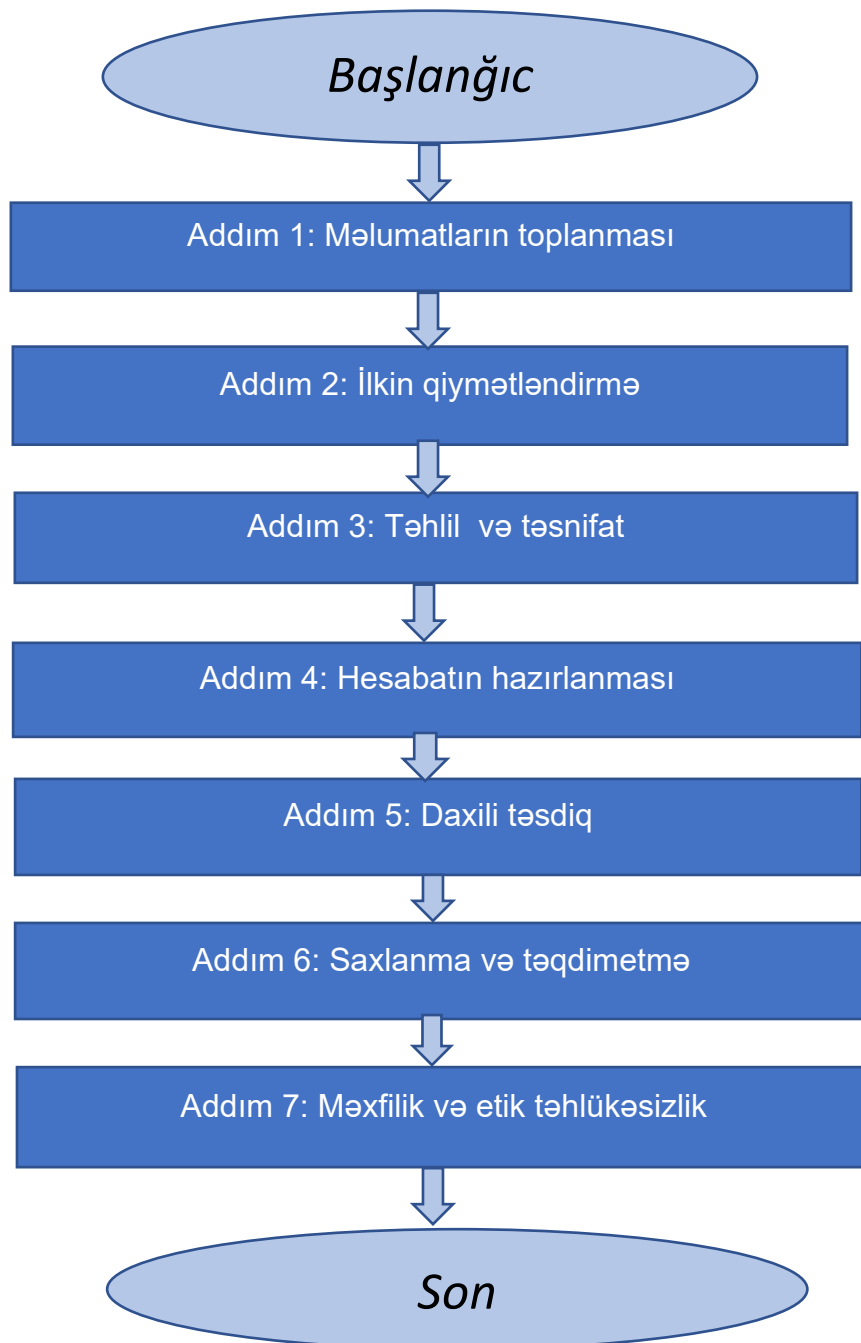
3.3. Görülmüş tədbirlər

- ✓ intizam tədbirləri;
- ✓ təlimlər;
- ✓ prosedur dəyişiklikləri.

3.4. Nəticə və tövsiyələr

- ✓ risklərin azaldılması yolları;
- ✓ preventiv tədbirlər.

4. Etik hesabatların hazırlanması proseduru. Etik hesabatların hazırlanması prosedurunda nəzərdə tutulmuş addımların icrasına məsul şəxslərin funksiyaları aşağıdakı blok-sxemdə (cədvəldə) verilmişdir.

Mərhələ	Addımlar	Məsul şəxs
Məlumatların toplanması	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Etik pozuntu qeydləri toplanır; ➤ Hesabatlar və izahatlar sənədləşdirilir. 	Peşə etikasının tətbiqi şöbəsi
İlkin qiymətləndirmə	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Etik risk səviyyəsi müəyyən edilir; ➤ İESBA prinsiplərinə uyğunluq yoxlanılır. 	Peşə etikasının tətbiqi şöbəsi, Etika, mübahisələr, ictimai nəzarətlə əməkdaşlıq və intizam komissiyası
Təhlil və təsnifat	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Pozuntular növlər üzrə qruplaşdırılır; ➤ Statistik cədvəllər tərtib olunur. 	Peşə etikasının tətbiqi şöbəsi
Hesabatın hazırlanması	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Struktur üzrə mətn formalaşdırılır; ➤ Obyektiv və neytral dil istifadə olunur. 	Peşə etikasının tətbiqi şöbəsi
Daxili təsdiq	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hesabat daxili auditor və rəhbərlik tərəfindən təsdiqlənir. 	Rəhbərlik
Saxlanma və təqdimetmə	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Hesabatlar arxivləşdirilir; ➤ Auditor və tənzimləyici qurumlara təqdim olunur. 	Peşə etikasının tətbiqi şöbəsi
Məxfilik və etik təhlükəsizlik	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Etik hesabatlarda şəxsi məlumatlar məxfi saxlanılır; ➤ Məlumatlar yalnız səlahiyyətli şəxslərə açıqlanır; ➤ Etik hesabatlardan intiqam və ya təzyiq məqsədilə istifadə qadağandır. 	Peşə etikasının tətbiqi şöbəsi

5. Dövrilik və təqdimat

- Etik hesabatlar yarımillik və illik əsasda hazırlanır.
- Hesabat auditor şirkətinin rəhbərliyinə və keyfiyyət nəzarət funksiyasına təqdim olunur.
- Zəruri hallarda hesabat nəticələri məxfilik prinsipi qorunmaqla maraqlı tərəflərlə paylaşılır.

6. Məxfilik və məsuliyyət

Etik hesabatların hazırlanması zamanı bütün məlumatların məxfiliyi təmin edilməli, şəxsi məlumatlar qorunmalıdır. Hesabatın düzgünlüyünə və obyektivliyinə görə məsuliyyət etikaya nəzarət üzrə məsul şəxslər və rəhbərlik daşıyır.

Etik hesabatların hazırlanması qaydası mütəmadi olaraq nəzərdən keçirilməli və auditor şirkətində baş verən dəyişikliklərə uyğun yenilənməlidir.

5. Real auditor şirkəti üçün etik pozuntular üzrə statistik hesabatların hazırlanması praktikası

NÜMUNƏVİ ETİK HESABAT FORMASI

Auditor təşkilatının adı: _____

Hesabat dövrü: 01.01.2026 – 31.12.2026

Hazırlayan:

Təqdim olunur: Şirkət rəhbərliyinə

1. Giriş və hüquqi əsas

Bu etik hesabat auditor şirkətində etik davranışın monitorinqi, etik pozuntuların qiymətləndirilməsi və etik risklərin idarə olunması məqsədilə hazırlanmışdır. Hesabat Etika Məcəlləsi, Palatanın tələblərinə uyğun olaraq tərtib edilmişdir.

2. Etik idarəetmənin mövcud vəziyyəti

Auditor şirkətində etik davranış aşağıdakı mexanizmlər vasitəsilə təmin edilir:

- ✓ Etika məcəlləsi;
- ✓ maraqlar toqquşması üzrə illik və layihə əsaslı bəyanatlar;
- ✓ etik pozuntular üzrə müraciət mexanizmi;
- ✓ etik və müstəqillik üzrə daxili təlimlər.

Ümumilikdə etik idarəetmə mexanizmləri mövcud olsa da, bəzi sahələrdə təkmilləşdirməyə ehtiyac olduğu müəyyən edilmişdir.

3. Etik pozuntular üzrə statistik göstəricilər

No	Göstərici	Hesabat dövrü üzrə
1.	Daxil olmuş etik müraciətlərin sayı	----
2.	Təsdiqlənmiş etik pozuntular	----
3.	Maraqlar toqquşması üzrə hallar	----
4.	Məxfilik pozuntuları	----
5.	İntizam tədbiri tətbiq olunan hallar	----
6.	Etik təlimlərdə iştirak faizi	----

4. Aşkarlanmış əsas etik risklər

4.1. Maraqlar toqquşması riski

Bəzi audit layihələri üzrə maraqlar toqquşması bəyanatlarının gecikmə ilə təqdim edilməsi müşahidə edilmişdir.

4.2. Müstəqillik riskləri

Yeni müştərilərin qəbulu zamanı müstəqillik yoxlamalarının sənədləşdirilməsi tam sistemləşdirilməmişdir.

5. Görülmüş tədbirlər

- ✓ etik pozuntu hallarına dair daxili araşdırmalar aparılmışdır;
- ✓ etik davranış və müstəqillik üzrə əlavə təlimlər təşkil olunmuşdur;
- ✓ maraqlar toqquşması bəyanatlarının təqdim edilməsi prosesi sərtləşdirilmişdir.

6. Təvsiyələr və fəaliyyət planı

Risk	Təvsiyə	İcra müddəti
Maraqlar toqquşması	Elektron bəyanat sistemi tətbiq edilsin	3 ay
Müstəqillik riski	Müştəri qəbulu check-listi yenilənsin.	1 ay
Maarifləndirmə	Etik təlimlər illik plan üzrə keçirilsin.	Daimi

7. Nəticə

Hesabat dövründə auditor şirkətində etik davranışa ümumilikdə riayət olunmuşdur. Bununla yanaşı, etik risklərin daha səmərəli idarə olunması üçün hesabatda göstərilən təvsiyələrin icrası zəruri hesab olunur.

6. İstifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı (Beynəlxalq və milli uyğunluq)

1. Beynəlxalq Mühasiblər Federasiyasının (IFAC) "Peşəkar Mühasiblərin Beynəlxalq Etika Məcəlləsi (Beynəlxalq Müstəqillik Standartları ilə birlikdə)";
2. Beynəlxalq Audit və Təsdiqləmə Standartları Şurasının (IAASB) nəşr etdiyi Beynəlxalq Audit Standartları (BAS);
3. Azərbaycan Respublikasının "Auditor xidməti haqqında" Qanunu və digər müvafiq normativ-hüquqi aktlar;
4. Azərbaycan Respublikasının Palata Şurasının qərarları və qəbul etdiyi sənədlər.
5. TÜRMOB — Haksız Rekabetlə Mücadele Yönetmeliği
 - Türkiyədə mühasibat və audit şirkətlərinin haksız rəqabətə yol verməməsi üçün tətbiq olunan xüsusi qaydalar;
 - Qiymət dempinqi, etik olmayan reklam, qeyri-qanuni müştəri qazanma, xidmətlərin dəyərindən aşağı qiymətə təklif olunması kimi pozuntuları əhatə edir.
6. Türk Ticaret Kanunu (TTK) — 54–63-cü maddələr (Haksız rekabet)
 - Kommersiya səviyyəsində bütün peşələrdə, o cümlədən audit xidmətləri bazarında haksız rəqabətin tərifi və hüquqi nəticələri.
 - Saxta reklam, aldatma, "müştərinin çaşdırılması", qiymət pozuntuları.
7. Karapınar, A. — Muhasebe ve Denetimde Etik
 - Haksız rəqabət halları, audit peşəsində etika, audit təşkilatlarının bazarda davranış qaydaları.
 - Qiymət dempinqi və audit keyfiyyətinin əlaqəsi.
8. IFAC — "Ethics and Professional Conduct in Audit"***
 - Qiymət manipulyasiyası və müştəri qazanma davranışının etik pozuntu kimi təsnifatı.